

Afetlerde hemşirelerin rol ve sorumlulukları

The roles and responsibilities of the nurses in disasters

● Ozan Özkol¹

● Kamer Gür²

¹⁾ Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Arş. Gör., İstanbul. {ORCID:0009-0009-5778-7282}

²⁾ Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Doç. Dr., İstanbul. {ORCID:0000-0002-2424-323X}

İletişim adresi:

Ozan Özkol

E-mail: ozanozkol81@gmail.com

Geliş tarihi: 14/01/2025

Kabul tarihi: 10/03/2025

Yayın tarihi: 30/03/2025

Alıntı Kodu: Özkol O. ve Gür K. Afetlerde Hemşirelerin Rol ve Sorumlulukları.

Jour Turk Fam Phy 2025; 16 (1): 50-60. Doi: 10.15511/tjtfp.25.00150.

Özet

Afetler genellikle öngörülemeyen, toplumda ciddi hasarlara ve can kayıplarına sebep olan ani olaylardır. Afetler insan yaşamını ruhsal, bedensel, ekonomik ve sosyal açıdan pek çok şekilde etkilemektedir. Sağlık hizmetlerinin önemli bir kaynağı olan hemşirelerin normal zamanlarda olduğu gibi afet ve acil durumlarda da bazı rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu çalışma ile birinci basamak sağlık kuruluşlarında görevli hemşireler başta olmak üzere tüm hemşirelerin afet ve acil durumlardaki rol ve sorumluluklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Uluslararası Hemşireler Birliği afet öncesi, sırası ve sonrası dönemleri kapsayan bir bildiri yayınlamıştır. Buna göre afet yönetim sürecinde hemşirelerin rol ve sorumlulukları yetkinliklerine göre üç gruba ayrılmıştır. Hemşireler, hazırlık ve planlama, iletişim, olay yönetimi, emniyet ve güvenlik, değerlendirme, müdahale, iyileşme, hukuk ve etik gibi 8 ana başlıkta çeşitli görevler almaktadır. Hemşirelerin afet yönetim sürecinde yetkinliklerinin belirlenmesi, karmaşayı azaltarak yanlış uygulamaların önüne geçecektir. Böylelikle hemşireler daha koordineli hareket edecek ve topluma daha fazla yarar sağlayacaktır. Afetlerin sıkça yaşandığı Türkiye’de hemşirelerin yetkinliklerine göre rol ve sorumluluklarının belirlenmesi önemli bir ihtiyaçtır. Bu anlamda bürokratların, akademisyen, yönetici ve afetlerde deneyimli hemşirelerle birlikte, hemşirelerin afetlerdeki rol ve sorumluluklarını yasal zemine entegre etmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik, afetler, mesleki rol

Summary

Disasters are sudden events that are generally unpredictable and cause significant damage and loss of life within society. They impact human life in various ways, including psychological, physical, economic, and social dimensions. Nurses, as key providers of health services, hold critical roles and responsibilities not only in routine conditions but also during disasters and emergencies. This study aimed to identify the roles and responsibilities of all nurses, particularly those working in primary health care institutions, in the context of disasters and emergencies. The International Council of Nurses has issued a statement addressing the periods before, during, and after disasters. According to this framework, the roles and responsibilities of nurses within the disaster management process are categorized into three groups based on their competencies. Nurses undertake diverse duties under eight main domains: preparedness and planning, communication, incident management, safety and security, assessment, intervention, recovery, and legal and ethical considerations. Clearly defining nurses’ competencies in disaster management is essential to minimizing confusion and preventing inappropriate practices. In doing so, nurses can operate in a more coordinated manner and contribute more effectively to societal well-being. Given the frequency of disasters in Türkiye, establishing the roles and responsibilities of nurses according to their competencies represents a critical need. In this regard, it is recommended that policymakers, academics, administrators, and nurses with disaster experience collaborate to formally incorporate the roles and responsibilities of nurses in disaster situations into the legal framework.

Keywords: Nursing, disasters, professional role

Alıntı Kodu: Özkol O. ve Gür K. Afetlerde Hemşirelerin Rol ve Sorumlulukları. *Jour Turk Fam Phy* 2025; 16 (1): 50-60. Doi: 10.15511/tjfp.25.00150.

Giriş

Afet ve acil durum gibi kriz anlarında sağlık hizmetlerinin aksamaması için sağlık profesyonellerinin bir ekip olarak hareket etmesi önemlidir. Bu ekip içinde hemşireler kriz sürecine ilk müdahale eden profesyonellerden biri olduklarından, afet sürecindeki rol ve sorumluluklarını bilerek afetlere iyi hazırlanmalı ve ekibe katkı sağlamalıdır.⁽¹⁾ Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde Türkiye'deki hemşirelerin afetlere yönelik bilgi, yaklaşım ve hazır oluş durumlarının geliştirilmesi gerektiği belirlenmiştir.⁽²⁻⁷⁾ Hemşireler afetlerin neden olduğu olumsuz sonuçların azaltılmasında etkili sağlık profesyonelleridir ve afetlere hazır olabilmek için öncelikle rol ve sorumluluklarını bilmeli, buna yönelik kapsamlı eğitimler almalıdır.⁽⁸⁾

Derleme türünde planlanan bu çalışmanın amacı Uluslararası Hemşireler Birliği'nin belirlediği, hemşirelerin afet ve acil durumlardaki rol ve sorumluluklarına dikkat çekmektir. Ayrıca Türkiye'de hemşirelerin afetlerdeki yasal sorumluluklarına yer verilmiştir.

Afet Tanımı

Uluslararası Afet Veritabanı'na (EMDAT) göre afet, ön görülemeyen ve genellikle önemli yıkımlara, hasarlara ve can kayıplarına neden olan ani olaylardır.⁽⁹⁾ Birleşmiş Milletler Risk Azaltma Ofisi (UNDRR) afet kavramını, meydana geldiği toplumu ekonomik, maddi ve manevi kayıplara sürükleyecek, yerel yönetim kapasitelerini aşabilecek potansiyeldeki tehlikeli olaylar olarak tanımlamaktadır.⁽¹⁰⁾

Tablo 1: Dünyada gözlenen afet türleri

Jeolojik Afetler	Klimatik Afetler	Biyolojik Afetler	Sosyal Afetler	Teknolojik Afetler
<ul style="list-style-type: none">• Deprem• Heyelan• Volkanik patlamalar• Kaya düşmesi• Çamur akıntıları• Tsunami	<ul style="list-style-type: none">• Kuraklık• Hortum, sel• Yıldırım, çığ, sis• Kasırga, tayfun• Siklonlar• Tornado• Aşırı kar yağışları• Asit yağmurları• Buzlanma• Hava kirliliği• Orman yangınları• Sıcak ve soğuk hava dalgaları	<ul style="list-style-type: none">• Orman yangınları• Salgınlar• Böcek istilası• Erozyon	<ul style="list-style-type: none">• Savaşlar• Terör saldırıları• Göçler• Yangınlar	<ul style="list-style-type: none">• Biyolojik, nükleer, kimyasal silahlar ve kazalar• Sanayi kazaları• Maden kazaları

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) sözlüğüne göre ise afet, toplumun önemli bir kısmında veya tümünde ekonomik, fiziksel ve sosyal kayıplar meydana getiren, hayatın olağan akışını sekteye uğratan veya tamamen durduran, etkilenen kitlenin baş edebilme kapasitesini aşan, insan, doğa veya teknoloji kaynaklı olaydır.⁽¹¹⁾

Afet Türleri

Afetler farklı coğrafyalarda farklı türlerde yaşanabilmektedir. Dünyada gözlenen afet türleri **Tablo 1**'deki gibi jeolojik, iklimatik, biyolojik, sosyal ve teknolojik afetler olmak üzere beş başlıkta toplanabilir.⁽¹²⁾

Uluslararası Afet Veritabanı kayıtlarına göre 2020 yılından Aralık 2024 yılına kadar olan yaklaşık 5 yıllık zaman diliminde tüm dünyada toplam 2766 afet meydana gelmiştir. Geçmiş yıllara göre dünya genelinde teknoloji ve sanayinin gelişmesi ile birlikte meydana gelen afetlerde artış olduğu görülmektedir.⁽¹³⁾

Afetlerin Sağlığa Etkileri

Deprem gibi afetler bireylerin sosyal yaşamlarını, maddi kaynaklarını, ruh ve beden sağlığı gibi hayati durumları ciddi şekilde etkilemektedir. Afete maruz kalmış bireylerde depresyon, uykusuzluk, sosyal dışlanma, sakatlık, iştahsızlık, travma sonrası stres bozukluğu, umutsuzluk, korku, yalnızlık, panik, anksiyete ve intihar gibi sorunlar görülebilmektedir.^(14,15) Dünya Sağlık Örgütü (WHO), “Acil Durum ve Afet Risk Yönetiminde Sağlık” başlıklı raporunda, afet durumlarında sağlık hizmetlerinin önemini kapsamlı olarak ele almıştır.

Dünya Sağlık Örgütü, raporda afet sonrası dönemde halkın çeşitli sağlık riskleriyle karşı karşıya olduğu, afet öncesi hazırlık dönemi için, sağlığın geliştirilmesi ve risklerin önlenmesi konularına dikkat çekmiştir.⁽¹⁶⁾

Uluslararası Hemşireler Birliğine Göre Afetlerde Hemşirelerin Rol ve Sorumlulukları

Sağlık çalışanlarının yarısından fazlasını oluşturan

Tablo 2: Afet hemşireliğinin yetkinlikleri (ICN-2009)

Risk azaltma / önleme	Hazırlık	Müdahale	İyileşme / Rehabilitasyon
<ul style="list-style-type: none">Risk azaltmaHastalıkların önlenmesi ve sağlığın geliştirilmesiPolitika geliştirme ve planlama	<ul style="list-style-type: none">Etik uygulama, yasal uygulama ve hesap verebilirlikİletişim ve bilgi paylaşımıEğitim ve hazırlık	<ul style="list-style-type: none">Toplum bakımıBireylerin ve ailelerin bakımıPsikolojik BakımKırılgan/hassas bireylerin bakımı	<ul style="list-style-type: none">Uzun vadeli, bireysel, aile ve toplumsal iyileşme

ran hemşirelerin bakım verici, eğitici, araştırmacı, yönetici, karar verici, savunucu, rehabilite edici, danışmanlık, koordinatörlük gibi rolleri vardır.^(17,18) Uluslararası Hemşireler Birliği (ICN) 2009 yılında ilk kez afet hemşireliğinin yetkinliklerini, afet döngüsü çerçevesinde belirlemiştir (**Tablo 2**). Her bir başlığın detaylı açıklamasını yaparak afet hemşireliğinin rol ve sorumlulukları konusunda ilk adımı atmıştır.⁽⁸⁾

ICN 2019 yılında afet hemşireliğinde temel yetkinlikler 2.0'yi yayınlayarak afet hemşireliğinin yetkinliklerinde revizyonlar yapmıştır. Değişiklik olarak hemşireleri eğitimlerine göre Seviye I, Seviye II ve Seviye III olarak gruplandırmıştır. ICN, hemşirelere eğitim düzeylerine göre sorumluluk verilmesinin geçmişte yaşanan yanlış uygulamaların önlenmesinde önemli olduğuna karar vererek bu revizyonu planlamıştır. Afetlerde hemşirelerin rol ve sorumlulukları 8 alanda belirlenmiş ve Seviye I, Seviye II ve Seviye III hemşirelere göre ayrı ayrı tanımlanmıştır (**Şekil 3**).

Bu alanlar; Alan 1: Hazırlık ve planlama, Alan 2: İletişim, Alan 3: Olay yönetimi, Alan 4: Emniyet ve güvenlik, Alan 5: Değerlendirme, Alan 6: Müdahale,

Alan 7: İyileşme, Alan 8: Hukuk ve Etik'tir.^(20,21)

Seviyelerine göre hemşirelerin rol ve sorumlulukları

Alan 1: Hazırlık ve planlama

Seviye I hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Genel hazırlık planı yapar.
- İş yerindeki tatbikatlara diğer disiplinlerle birlikte katılır.
- Güncel acil durum kaynakları, planları ve politikaları bilir. Afet durumunda hassas grupların barınmasına yönelik yaklaşımları açıklar.

Seviye II hemşirenin rol ve sorumlulukları

- En az yılda bir kez diğer disiplinlerle birlikte kurum veya toplum olarak tatbikat planına dahil olur.
- Tatbikat sonuçlarına göre hemşirelik alanında iyileştirmeler planlar.
- Hemşirelerin rol ve sorumluluklarını afet süreçlerinde yer alan diğer kişilere iletir.
- Afet planlarına hassas nüfusların ihtiyaçlarını dahil eder.
- Afet hemşireliğinde ihtiyacı olan hemşirelere Seviye I temel yetkinliklerini öğretir.

Tablo 3: Seviye I, Seviye II ve Seviye III hemşirelerin tanımı

Seviye I Hemşire	Seviye II Hemşire	Seviye III Hemşire
Temel hemşirelik eğitimini tamamlamış, ülkesinde diploması tescillenmiş herhangi bir hemşireyi tanımlamaktadır.	Seviye I yetkinliklerine ulaşmış, bir kurum veya kuruluşta afet müdahale görevlisi olan veya olmak isteyen herhangi bir hemşireyi tanımlamaktadır.	Seviye I ve II yeterliliklerine sahip, çok çeşitli afetlere müdahale etmesi için görevlendirilmiş, göreve hazır herhangi bir hemşireyi tanımlamaktadır.

Seviye III hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Kurum veya topluluk düzeyinde afet tatbikatlarının planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde liderlik rolü üstlenir.
- İyileştirme faaliyetlerinin uygulanmasını denetler.
- Afetlerde hemşireliğe özgü rolleri bilir ve yönetir.
- Risk gruplarının afet planlarına ve tatbikatlara dahil edilmesini sağlar.
- Etkinliklerde ve tatbikatlarda Seviye I ve II hemşirelerin etkinliğini sağlar.
- İhtiyaç halinde rol ve sorumluluklarda iyileştirmeler yapılmasını savunur.
- Afet ekiplerinin dokümantasyon, tedarik ve kaynaklarını değerlendirir.
- Afet hemşireliği eğitim programlarının geliştirilmesine deneyimi ve bilgisiyle katkıda bulunur.

Alan 2: İletişim

Seviye I hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Ekiplerle iletişim kurarken afet terminolojisini doğru kullanır.
- Afetle ilgili öncelikli bilgileri belirlenen kişilere hızlıca iletir.
- Afet sırasında temel kriz iletişimi becerilerini gösterir.
- Afetten etkilenen nüfus ile net iletişim sağlamak için farklı kaynakları kullanır.
- Afet planında belirlendiği şekilde müdahale ve değerlendirmeler yapar.

Seviye II hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Afet iletişim sistemlerini planlar.

- Oryantasyondaki hemşirelerin acil durumlardaki iletişim beklentilerini öğrenir.
- Olaya özgü medya mesajları geliştirmek için afet liderleriyle iş birliği yapar.
- Afet sırasında saklanması gereken kritik belgelerin saklama rehberini yapar.

Seviye III hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Tatbikat için geçerli iletişim sistemlerini yönlendirir.
- Tatbikata özgü bilgileri tüm kurulu sistemler aracılığıyla iletir.
- Afet sırasında iletişimde gerekli olabilecek iyileştirmeler önerir.
- Afet sırasındaki temel klinik uygulamaların bilgisinin toplanmasını sağlar.

Alan 3: Olay yönetimi

Seviye I hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Afete müdahale için ulusal yapıyı tanımlar.
- Bir olay veya tatbikatta özel afet planını kullanır.
- Tatbikat etkinlikleri sonrası gözlem ve deneyimleriyle değerlendirmeye katkıda bulunur.
- Farklı bir ekibe veya yere atandığında yetkileri içerisinde profesyonel uygulamalarını sürdürür.

Seviye II hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Ulusal standartlarla tutarlı kurumsal olay planının geliştirilmesine katılır.
- Tatbikat sonrası değerlendirmeye katılır.
- Olayları değerlendirerek hemşirelik uygulamalarının gelişimi için plan yapar.
- Yeni personellere rehberlik yapar.

Seviye III hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Acil durum planının standartlara uygun olmasını sağlar.
- İlgili personellere tatbikatlara özgü rollerle ilgili eğitim verir.
- Tatbikat sonrası değerlendirmenin tamamlanmasını sağlar.
- Olay sonrası iyileştirme planlarının uygulanmasını sağlar.

Alan 4: Emniyet ve Güvenlik

Seviye I hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Her durumda kendisinin ve başkalarının güvenliğini sağlar.
- Temel enfeksiyon kontrol uygulamalarına uyar.
- Fiziksel veya psikolojik destek ihtiyacını belirlemek için afet sırasında kendini ve arkadaşlarını düzenli olarak değerlendirir.
- Bir afet durumunda belirlenen şekilde Kişisel Koruyucu Donanım (KKD) kullanır.
- Kendisinin veya başkalarının emniyet ve güvenliğine yönelik olası riskleri bildirir.

Seviye II hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Afet sırasında hemşirelik karar verme sürecini destekleyen faaliyetleri uygular.
- Sınırlı kaynaklar dahilinde, uygulanabilir alternatif enfeksiyon kontrol uygulamaları geliştirir.
- Hemşirelerin hizmetlere erişimini kolaylaştırmak için başkalarıyla işbirliği yapar.
- KKD kullanım endikasyonlarını hemşirelere ve diğer kişilere açıklar.

- Kendi veya başkalarının emniyet ve güvenliğine yönelik riskleri ortadan kaldırmak için bir eylem planı oluşturur.

Seviye III hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Afet tatbikatları ve etkinlikleri sırasında müdahale ekibinin güvenliğini sağlamak için onlarla iş birliği içinde sistem ve ekipmanların düzenini sağlar.
- Ortama uygun enfeksiyon kontrol uygulamalarına uyumu sağlar.
- Herhangi bir tatbikat/etkinlik sırasında ekiplerin temel sağlık hizmetlerine erişimini teşvik eder.
- Tatbikat/etkinlik için belirlenen KKD' nin kendisi ve diğerleri için doğru kullanımını kontrol eder.
- Tatbikat/etkinlik sırasında yeni belirlenen riskleri en aza indirmek ve eylem planında değişiklik yapılması amacıyla iş birliği yapar.

Alan 5: Değerlendirme

Seviye I hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Birey, aile veya toplumdaki acil duruma işaret edebilecek belirtileri raporlar.
- Triyaj ilkelerine ve afetin türüne göre birey, aile veya toplumun hızlı fiziksel ve ruhsal sağlık değerlendirmesini yapar.
- Hizmet verdiği grubun bakımında gerekebilecek değişiklikler için değerlendirmesini sürdürür.

Seviye II hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Tüm hemşirelere potansiyel acil durumlar ve bunların raporlanması hakkında güncel bilgiler verir.
- Mevcut bilgilere dayanarak birey, aile ve toplum

için hızlı fiziksel ve ruhsal sağlık değerlendirmesine ilişkin olaya özgü kılavuz geliştirir.

- Temel ve sürekli eğitim programlarında öğretilen tüm değerlendirme derslerine afet triyajı ilkelerini dahil eder.
- Olaya özgü hassas grupları tanımlar ve onları korumak için gerekli girişimleri planlar.

Seviye III hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Riskli/Savunmasız gruplar için bağlantılarını kullanarak onların riskleri hakkında veri toplar ve bilgi sağlar.
- Hassas gruplar da dahil olmak üzere birey, aile ve toplumu olaya özgü değerlendirir, ilgililere iletir.
- Müdahale ekiplerinin afet triyajı becerilerini sürdürmelerini sağlar.

Alan 6: Müdahale

Seviye I hemşirenin rol ve sorumlulukları

- İhtiyaç halinde temel ilk yardım uygular.
- Bulaşıcı hastalıkları yayma riski olan bireyleri izole eder.
- Görevlendirilmesi halinde bireylerin kontaminasyon değerlendirmesine veya dekontaminasyonuna katılır.
- Etkinlikler sırasında kaynakları artırmak için diğer personellerle etkileşim kurar.
- Öncelikli ihtiyaçlara ve mevcut kaynaklara göre hasta bakımı sağlar.
- Görevlendirilmesi halinde kapasite artırma faaliyetlerine katılır (aşılama).
- Ölülerin süreçlerini saygılı ve prosedüre uygun bir şekilde yönetir.

Seviye II hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Acil durum planlarında ve kurumsal politikada, temel ilk yardımı tüm hemşirelerin uygulayabilmesi konusunda düzenlemeler yapar.
- Acil bir durumda izolasyon uygulanmasına ilişkin kuruma rehberlik eder.
- Kimyasal Biyolojik Radyolojik Nükleer (KBRN) maruziyetlerinin çeşitliliğini ve maruziyetle ilgili dekontaminasyon yöntemlerini açıklar.
- Afet planına birey, aile veya gönüllülerin katılımını ve toplumun dayanıklılığını artırmayı hedefler.
- Bir organizasyonun acil durum planı dahilinde hemşirelik görevlendirmelerinin yeniden düzenlenmesine rehberlik eder.
- İhtiyaç halinde hemşirelerin destek faaliyetlerine katılımına rehberlik eder.

Seviye III hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Bağlı olduğu kuruluşta temel ilk yardım ve ilgili becerilerin kalitesini ve sıklığını sağlar.
- Tatbikatların gerektirdiği şekilde izolasyon protokollerini uygular.
- Belirlenen hassas gruplar için müdahalelerin uygulanmasını sağlar.
- Bir tatbikat/olay ile ilgili KBRN dekontaminasyon prosedürlerinin doğru uygulanmasını sağlar.
- Yönetici ekip tarafından planlanan gönüllülerin tatbikat/olay sırasındaki katılımını denetler.
- Aktive edilen acil durum planı kapsamında hemşirelik rolüne ilişkin katkıların ve görevlerin, tatbikata/olaya dahil olan herkese açık bir şekilde iletilmesini sağlar.

- Hemşireler yetkileri dışında görevlendirilirse, onlara kendi görev tanımı ile uyumlu işlerin verilmesini sağlar.
- Vefat edenlerin ve çevrelerinin saygılı ve güvenli bir şekilde yönetilmesine yönelik protokolün uygulanmasını denetler.

Alan 7: İyileşme

Seviye I hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Bir organizasyonun olay sırasında ve sonrasında işleyişini sürdürmesine veya yeniden başlatmasına yardımcı olur.
- Olay sırasında ve sonrasında birey, aile ve toplumun işlevlerine devam etmelerini destekler.
- Hastalar taburcu olurken devam eden fiziksel ve ruhsal sağlık ihtiyaçları için yönlendirmeler yapar.
- Yardımlar devam ederken bireylerin kişisel ihtiyaçlarını belirlemek için toplantı yapar.

Seviye II hemşirenin rol ve sorumlulukları

- İyileşme aşaması boyunca hemşirelik rol, sorumluluk ve ihtiyaçlarını yöneticilere iletir.
- Güncel kaynak listesini tutar ve gerektiğinde etkinliğe özgü değişiklikler yapar.

Seviye III hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Acil durum faaliyetlerinden, kurtarma ve risk azaltma süreçlerine kadar klinik hizmetlerin geçişini denetler.
- Kurtarma ile ilgili bilgi ve kanıtların müdahale ekiplerine sunulmasını sağlar.
- Birey, aile, toplum ve müdahale ekipleri için bilgilendirme yapılmasını sağlar.

- Birey, aile ve müdahale ekipleri için olay sonrası gerekli ruhsal ve fiziksel bakım yönlendirmelerini sağlar.

Alan 8: Hukuk ve Etik

Seviye I hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Hemşirelik ve afetlere özgü yasalar, politikalar ve prosedürler dahilinde uygulamalar yapar.
- Afetlerde birey, aile ve toplumun bakımında kurumsal/ulusal etik standartları uygular.
- Afet müdahalesi sırasında faydacı ilkelere dayalı etik uygulama anlayışını gösterir.

Seviye II hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Kurum/kuruluş içindeki hemşireler için acil durumlara özgü prosedür geliştirilmesine katılır.
- Kaynakların (personel, malzeme, ilaçlar) tahsisi için afet/acil durum planlarının geliştirilmesine katılır.
- Acil durum/afet müdahalesi sırasında faydalı bilgilerin uygulanması için hemşirelere rehberlik eder, destek olur.

Seviye III hemşirenin rol ve sorumlulukları

- Görevlendirme ortamıyla ilgili yasa ve prosedürlerin uygulanmasına liderlik eder.
- Olaya özgü çevre, sağlık sistemi kapasiteleri ve yerel/bölgesel/ulusal plan dahilinde kaynak tahsisine öncelik verir.
- Afete özgü ortam, sağlık sistemi kapasiteleri ve belirlenmiş ödenekleri önceliklendirir.
- Gerektiğinde müdahale uygulamalarında faydacı ilkelerin uygulanmasını teşvik eder ve destekler.

Türkiye’de Hemşirelerin Afet Durumlarındaki Rol ve Sorumlulukları

Ülkemizde hemşirelerin afetlerdeki rol ve sorumluluklarıyla ilgili kapsamlı bir düzenleme bulunmamaktadır. Afetlerde hemşirelerin görevleriyle ilgili yalnızca 2010’da yayınlanan Hemşirelik Yönetmeliği’nde başhemşirenin görevleri arasında

“Olağanüstü durumlarda afet planları doğrultusunda ilgili birimlerle işbirliği içinde, acil durum planlamaları yapar, protokol geliştirir ve/veya geliştirilmesini sağlar ve gerekli durumlarda uygulamaya koymak üzere ekibini hazırlar.”

ibaresi geçmektedir.⁽²²⁾ Ancak bu ifade kapsamlı bir yönetim süreci gerektiren afetler için yeterli değildir. Daha kapsamlı bir yasal düzenleme gerekmektedir.

Sonuç

Sağlık sisteminin önemli insan kaynaklarından biri olan hemşirelerin, afet ve acil durumlarda ICN’in belirlemiş olduğu alanlarda önemli rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Türkiye’de yapılan çalışma sonuçları incelendiğinde hemşirelerin afet-

lere yönelik bilgi, yaklaşım ve hazır oluşluk durumlarında eksiklikler olduğu görülmüştür.⁽²⁻⁷⁾ Bu durum ülkemizdeki hemşirelerin rol ve sorumluluklarının yasal zeminde kapsamlı olarak belirlenmemesinin bir sonucu olabilir.

Afet yönetim sistemleri içerisinde hemşirelere yer verilmesinin, toplumun yararına olacağı ve afet süreçlerinin yönetimini kolaylaştıracaktır. Türkiye’deki hemşirelerin kendilerini afet hemşireliği konusunda geliştirmesi, politikalara katılmaları ve hemşirelerin afet yetkinliklerinin belirli aralıklarla değerlendirilerek eğitimler planlanması önerilmektedir. Ayrıca politika ve yasa yapıcı bürokratların, akademisyen, yönetici ve afetlerde deneyimli hemşirelerle birlikte yasal düzenlemeler oluşturmaları önerilmektedir.

Birinci basamak sağlık kuruluşlarında görevli hemşireler de dahil olmak üzere tüm hemşirelerin afetlerdeki rol ve sorumluluklarıyla ilgili yasal düzenlemelerin belirlenmesi önemlidir. Akademisyen hemşirelerin afetlere ilişkin ders ve uzmanlık alanları geliştirmeleri hemşireleri afet konusunda daha donanımlı hale getirecektir.

Kaynaklar:

1. Veenema T. Disaster nursing and emergency preparedness for chemical, biological, and radiological terrorism and other hazards. 4th ed. New York: Springer. 2013.
2. Gülcemal N. Cerrahi birimlerde çalışan hemşirelerin afetlere hazır olma durumları ve müdahale özyeterliliklerinin incelenmesi; çok merkezli kesitsel çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2024.
3. Erkin Ö, Aslan G, Öztürk M, Çam B, Ödek Ş. Nurses' general disaster preparedness status and affecting factors. *Forbes J Med* 2023;4(3):305-14.
4. Tercan B, Şahinöz S. Nurses' perceived and actual preparedness for disasters. *Int J Health Serv Res Policy* 2021;6(2):158-67.
5. Şentürk S, Büyükdavraz G, Keskin AY. Yoğun bakım hemşirelerinin afet yönetimi hakkındaki bilgi, görüş ve yaklaşımları. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi* 2020;8(3):527-46.
6. Taskiran G, Baykal U. Nurses' disaster preparedness and core competencies in Turkey: a descriptive correlational design. *Int Nurs Rev* 2019;66(2):165-75.
7. Taşkıran G, Baykal Ü. Afetler ve Türkiye'de hemşirelerin afetlere hazır olma durumları: literatür inceleme. *Sağlık Hemşirelik Yönetimi Dergisi* 2017;2(4):79-88.
8. International Council of Nurses. ICN Disaster Nursing Competencies [Internet]. 2009. <https://lms.courselearn.net/lms/content/1540/54326/NR518/ICN%20Disaster%20Nursing%20Competencies.pdf> adresinden 09.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
9. EMDAT. The International Disaster Database [Internet]. <https://www.emdat.be/> adresinden 02.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
10. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Definition: Disaster [Internet]. <https://www.undrr.org/terminology/disaster#> adresinden 06.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
11. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü [Internet]. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> adresinden 04.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
12. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Afet Türleri [Internet]. <https://www.afad.gov.tr/afet-turleri> adresinden 01.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
13. Public EMDAT [Internet]. <https://public.emdat.be/data> adresinden 06.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
14. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu [Internet]. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> adresinden 06.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
15. Kurt E. Van depremini yaşayan öğrencilerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile travma sonrası stres bozukluğu ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum Atatürk Üniversitesi, 2019.
16. World Health Organization. Health Emergency and Disaster Risk Management Framework [Internet]. Cenevre, 2019. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/326106/9789241516181-eng.pdf?sequence=1> adresinden 06.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
17. World Health Organization. Global Health Workforce statistics database [Internet]. <https://www.who.int/data/gho/data/themes/topics/health-workforce> adresinden 05.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
18. Türk Hemşireler Derneği. Türk Hemşireler Derneği Bülteni 2019 [Internet]. <https://www.thder.org.tr/uploads/files/THD-Bulten-19-01.pdf> adresinden 05.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
19. Aydemir Gedük E. Hemşirelik mesleğinin gelişen rolleri. *Hemşirelikte Sürekli Eğitim Dergisi* 2018;5(2):253-8.
20. International Council of Nurses. Core Competencies in Disaster Nursing Version 2.0 [Internet]. 2019. https://www.icn.ch/sites/default/files/inline-files/ICN_Disaster-Comp-Report_WEB.pdf adresinden 09.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
21. International Council of Nurses. Core Competencies in Disaster Nursing: Competencies for Nurses Involved in Emergency Medical Teams (Level III) [Internet]. 2022. https://www.icn.ch/sites/default/files/2023-04/ICN_2022_Disaster-Comp-Report_EN_WEB.pdf adresinden 03.12.2024 tarihinde erişilmiştir.
22. T.C. Resmî Gazete, Sayı: 27515. Hemşirelik Yönetmeliği [Internet]. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=13830&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=515-22> adresinden 06.12.2024 tarihinde erişilmiştir.

Alıntı Kodu: Özkol O. ve Gür K. Afetlerde Hemşirelerin Rol ve Sorumlulukları. *Jour Turk Fam Phy* 2025; 16 (1): 50-60. Doi: 10.15511/tjfp.25.00150.